

To vurderinger af de dansk-grønlandske relationer i 1900-tallet

- | KIRSTEN THISTED: *Stemmer fra Grønland. Den danske koloni i 1920'erne*, Kristeligt Dagblads Forlag, København 2021, 491 s., 299,95 kr.
- | ANNE KIRSTINE HERMANN: *Imperiets Børn. Da Danmark vildledte FN og Grønland for at beholde sin sidste koloni*, Lindhardt og Ringhof, København 2021, 320 s., 299,95 kr.

Grønlands stilling i rigsfællesskabet er et emne, der af mange forskellige årsager tiltrækker sig stor opmærksomhed i disse år. Det rejser naturligt spørgsmål til historien, men ikke kun for historikerne. Begge de bøger og forfattere, der her skal diskuteres, har fået en del opmærksomhed i medierne. De har begge klart givet udtryk for, at deres ærinde er at bruge udvalgte kilder som grundlag for en holdningsbaseret fortælling. Kendskab til både de relevante dele af Grønlands historie og specielt danske bidrag om Grønland er en nyttig forudsætning for at forstå baggrunden for den indignation, som præger begge udgivelser. De to bøger er forskellige både med hensyn til tema og metode. Kirsten Thisted skriver på grundlag af bestemte personers gerninger og opfattelser i 1920'erne. Anne Kirstine Hermann analyserer dansk politik med hensyn til Grønland i perioden efter 1945 med vægt på grundlovsændringen i 1953. Begge advokerer de for både holdnings- og forskningsbaserede opfattelser af Danmark som „den onde kolonimagt i Grønland“, og begge afspejler en tendens til stærk eksponering i medier og fremføring af politiske budskaber.

Stemmer fra Grønland

Lektor ved Københavns Universitet, Kirsten Thisted (KT), har efter eget udsagn skrevet en bog med et både historisk og aktuelt sigte. Den består af en indledning, syv kapitler, efterskrift, slutnoter, litteraturliste og et register.¹ Manuskriptet har været undervejs i en del år, og både forfatteren og forlaget oplyser, at der blev lagt et vist pres på forfatteren for at få bogen færdig til udgivelse i år 2021 (s. 19). Det er måske forklaringen på, at bogen ikke er helt så homogen, som det kunne ønskes, og at bagsideteksten og forlagets omtale i sjælden grad stiller

¹ „Litteratur“ er opdelt på „Upublicerede kilder“ på to sider og „Citeret litteratur“ på 11-12 sider med små typer. Sidstnævnte er særdeles nyttig som bibliografi; imidlertid er det ikke indlysende, hvor i manuskriptet en stor del af de anførte titler er citeret eller anvendt som andet end baggrundslitteratur. Registeret forekommer at være både nyttigt og gennearbejdet.

noget andet i udsigt, end bogen leverer. I bagsideteksten hedder det f.eks., at „bogen fremstiller via grønlandske og danske kilder nuancerne“, og „der er ingen helte og skurke, og bogen vælger ikke side i debatten om, hvorvidt dansk kolonialisme i Grønland var god eller dårlig“. Som det vil fremgå af nedenstående, er dette temmelig misvisende, og alene denne diskrepans mellem beskrivelse og indhold kalder på en anmeldelse.²

Bogens titel leder tanken hen på Nationalmuseets udstilling „Stemmer fra kolonierne“ (se *Historisk Tidsskrift*, 2020:1, s. 219-243 og 2020:2, s. 548-550), og der er hos KT ingen tvivl om, at Grønland har været en „koloni“ (s. 12), og at danskerne er „gæster“ i Grønland (s. 15). Forfatteren er en overordentlig kendt forsker inden for dette felt, og det fremgår af KT's mange udgivelser, at det har taget årtiers forskning at nå den konklusion, som bogen indeholder. Efter KT's skemativering af strategier ønskede grønlænderne indtil 1953 lighed med Danmark, mens Danmark betonedede forskelle. Efter 1953 er det omvendt; Danmark ønsker lighed og fællesskab med Grønland, hvorimod Grønland opsøger forskelle og er på vej væk fra Danmark (s. 10, s. 450).³ Danmark og Grønland har ingen fælles virkelighed, men forbundne historier, lyder en af KT's teser (s. 11, s. 439).

Efter anmelderens opfattelse er det en spændende palet af personer, som KT sætter sammen i bogen. De valgte har indbyrdes berøring, og de kommer både fra samfundets top og bund; nogle er grønlændere andre danskere. Det er et gennemgående budskab i bogen, at danskerne og den danske kolonimagt i perioden op til 2. Verdenskrig overhørte grønlændernes ønske om ligeværd og lighed. Det er efter KT's opfattelse i dette historiske lys, at grønlændernes nutidige afvisning af Danmark skal forstås. Forfatteren skriver fremragende, og undertiden synes det, som om bogen ikke mindst er et medie for hendes egen stemme. I det følgende skal der anføres en række citater fra bogen, som også skal illustrere bogens metode og KT's standpunkter.⁴

² Det er anmelderens indtryk, at Kirsten Thisted er betydelig mere uforsonlig i bogen end ved bogpræsentationen 16.6.2021 og i avis- og tv-interviews.

³ De fire strategier blev under bogpræsentationen vist i et „vindue“, dvs. et skema med fire felter.

⁴ Tidl. chefredaktør Anne Knudsen, der er en kendt antropolog, skriver i en anmeldelse: „Denne bog er en fryd at læse, raffineret, indfølelse, dramatisk. Kirsten Thisted's værk 'Stemmer fra Grønland' er en mesterlig skildring af det indre liv, som grønlændere og danskere i 1920'erne skrev om i deres breve, mens de levede side om side. Uden at se den samme virkelighed. (...) Men det vil være blodig synd, hvis bogen bliver læst som en debatbog“, *Politiken.dk*, 18. juni 2021 (13.07.2021).

I indledningen på 12 sider redegøres for, at studiet af historien kan bruges til at forstå nutidens relation mellem Grønland og Danmark (s. 10). Sin teoretiske tilgang beskriver KT som „affektiv teori“ (s. 11), „multilokaliseret etnografi“ (s. 17) og „postkolonialisme“ (s. 24). Førstnævnte studerer, hvordan følelser er med til at forme verden. Der er tale om en både spændende og relevant tilgang, men den indebærer også, at bogen er præget af en lang række vurderinger og værdidomme, som det kan være vanskeligt at efterprøve som andet end udtryk for forfatterens synspunkter. Der findes i realiteten en omfattende litteratur, både ældre og nyere, som giver et andet billede end denne bog.⁵

I kapitel 1 på 34 sider præsenteres en „postkolonial“ tilgang til emnet, og analysen efterlader det indtryk, at der stort set intet positivt er at notere om den danske tilstedeværelse i Grønland. KT's opfattelse er, at Danmark måske har haft et økonomisk underskud på Grønland, men på den anden side har Danmark og danskerne søgt og fået et stort overskud på det følelsesmæssige regnskab.⁶ Der er her tale om en central og væsentlig tese hos KT, og forfatteren har en mere end tydelig animositet mod traditionelle formuleringer som „Til Gavn for Grønland, til Ære for Danmark“, som der flere steder i bogen refereres til.⁷

⁵ P.P. Sveistrup: *Det almindelige handelskompagni 1747-1774 med særligt henblik paa dets virksomhed i Grønland*, København, 1943. Axel Kjær Sørensen: *Danmark-Grønland i det 20. århundrede – en historisk oversigt*, Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København, 1983. Hans Christian Gulløv (red): *Grønland. Den arktiske koloni*, i serien *Danmark og kolonierne*, Gads Forlag, København 2017. Se bl.a. „Litteraturoversigt“ med henblik på oplysning om både nyere og lidt ældre bidrag, s. 424-433.

⁶ Se også Kirsten Thisted: „Gamle og nye fortællinger om Rigsfællesskabet mellem Danmark og Grønland“, *Baggrund.com*, 6. december 2014 (05.07.2021) og „'En gift i blodet' Følelsesøkonomier i de dansk-grønlandske relationer“, *K&K - Kultur & Klasse*, nr. 125, med temaet „Skyld og skam i Skandinavien“, 2018, s. 71-93. I bl.a. disse to artikler slås flere af de temaer an, som findes i *Stemmer fra Grønland*. Mange af synspunkterne og argumenterne i bogen findes ligeledes her.

⁷ Fyndordet om „gavn“ og „ære“ forekommer ikke mindre end ca. 14 steder i bogen i forskellige varianter. Se siderne 12, 13, 22, 35, 41, 72, 253, 254, 256, 307, 424, 437, 443, 450, 452. Det blev også brugt af KT under bogpræsentationen og i flere avisinterview. KT anvender begrebet ære i mindst én sammenhæng: „Grønlænderne var skrækslagne for at blive solgt. Det var den store undertekst i dialogen med danskerne [efter 1917] – at Danmark havde et ansvar over for Grønland, og det ville være æreløst at gøre med Grønland, som man gjorde med Vestindien, forklarer Kirsten Thisted“, *Sermitsiaq.ag*, 5. juni 2021 (14.07.2021).

I kapitel 2 på 88 sider præsenteres vi for bogens centrale figur, forfatteren, fiskeren og „grænsekrydseren“ Peter Gundel.⁸ For KT er Peter Gundel repræsentant for den ulykkelige splittelse mellem grønlandsk og dansk kultur. Gundel udtrykker markante synspunkter, som KT refererer: „Ifølge Peter Gundel var relationen mellem danskere og grønlandere i Grønland ellers et rent udbytningsforhold. I det første bevarede brev til Hvam skriver Gundel: 'Vi Grønlandere behandles altid som Slaver fra [af] danske heroppe' (2/10 1923)“ (s. 96).⁹ Gundels liv i fattigdom indeholder en del konflikter med danskere og danske myndigheder, og til livsforløbet hører, at han dømmes af Philip Rosendahl, som er en hovedperson i kapitel 4. Heller ikke mødet med Knud Rasmussen falder helt heldigt ud, og også i denne relation er KT's sympati uforbeholdent på Gundels side (s. 124-126). En af årsagerne er, at Knud Rasmussen ikke vil støtte udgivelse af Gundels manuskript (s. 98f.)¹⁰

Kapitel 3 på 52 sider handler om to unge mænd, journalist og forfatter Helge Bangsted, der søger noget oprindeligt i Grønland, og lægen Jørgen Hvam, som mest observerer sygdomme og søger muligheder for karriere.¹¹ De har begge en relation til hovedpersonen Gundel; ingen af dem er uden svagheder.

Mødet med Knud Rasmussen bliver fatalt for Bangsted, mener KT. Forfatterens egen formulering viser bedst fremstillingens karakter:

⁸ KT bruger i bogen ordet „grænseoverskridende projekter“ (s. 140) om Gundels virke; i præsentationen betegnede KT Gundel som „grænsekrydser“.

⁹ KT beskriver Gundel som en fremragende skribent. „Der stråler en enorm glæde ud fra Peter Gundels sprog. Alle steder i brevene finder du spropperler. Men også fejl, som det vil være enormt synd at rette, fordi han skaber nye ord (...) på grund af hans åbenlyse talent. Gundel var lidt af en sprogekvilibrant, og netop hans skrivekunst er nok dét, som har betaget Kirsten Thisted mest under arbejdet med bogen“, *Sermitsiaq.ag*, 5. juni 2021 (14.07.2021). Peter Gundels breve er udgivet af Gudrun Tølbøll under titlen: *Jeg danser af glæde. Dagbogsbreve 1923-1930*, Det Grønlandske Selskab, København, 2004.

¹⁰ Knud Rasmussen blev i den mundtlige præsentation af bogen beskrevet som udøver af censur. Afsnitoverskrift på side 96: „Strøget af censuren“. I dette afsnit står bl.a.: „[Knud] Rasmussen har sendt manuskriptet tilbage med den besked, at indholdet er 'agitatorisk', 'danskfjendtligt' og 'overfladisk' (24/8 1926). (...) Og heri ligger formentlig problemet: Gundel har berettet virkelige hændelser med virkelige personer, kun hyllet i et meget gennemsigtigt lag fiktion“ (s. 98f.). Manuskriptet til Gundels roman findes antagelig ikke mere; KT levner ikke mulighed for, at Knud Rasmussen kan have haft ret i sin vurdering. Se også side 220.

¹¹ KT: „[Hvam] er i Grønland – ikke for at hjælpe – men for at bruge de to år som trin på karrierestigen“, *Sermitsiaq.ag*, 5. juni 2021 (14.07.2021).

Der er næppe i Bangsteds betagelse af Rasmussen tale om en homoseksuel relation, men snarere om det, som kønsforskeren Eve Kosofsky Sedgwick har benævnt 'homosocialt begær' (homosocial desire). Sedgwick udviklede begrebet i forbindelse med sin beskrivelse af den imperialistiske, mandsdominerede samfundsstruktur, hvor mænd søger hinanden og begærer hinanden socialt, men ikke under nogen omstændigheder må have noget at gøre med hinanden seksuelt. Også i det sociale ligger imidlertid et begær, som er af erotisk art, hvilket Sedgwick påpeger med den overraskende kombination af det sociale og det seksuelle i begrebet. Bangsted er grebet af begejstring ved ekspeditionens homosociale fællesskab, men skriver den ind i et heteroseksuelt billedsprog. Som i citatet ovenfor, hvor den længsel, som så længe har været rettet mod Rasmussen, omsider finder sin forløsning ved ekspeditionens start, beskrevet som ekspeditionens fælles favntag med denne skønne, før genstridige, men nu pludseligt åbne og villige jomfru i form af det arktiske landskab. (s. 187)

Det hårde slag for Bangsted kommer, da Knud Rasmussen beslutter, at han ikke skal med på hele ekspeditionen. „Og så var det, at det gik galt“ (s. 189), skriver KT, der kun ser et par uvæsentlige små parenteser mellem Knud Rasmussens afvisning af Bangsted i 1923 og Bangsteds karriere som aktiv nazist fra 1940 til 1945. KT's vurdering lyder: „Med nazismen fandt han – desværre – igen en sag at brænde for. Og i DNSAP (Danmarks Nationalsocialistiske Parti) fandt han tilbage til det kammeratskab, som han frem for alt havde sat pris på under 5. Thuleekspedition“ (s. 189). KT er ikke sen til at se de mulige forbindelser mellem de arktiske ekspeditioner og nazismen: „At Bangsteds ungdommelige drømme om stordåd, heroisme og maskulinitet, garneret med luftige ideer om nordisk-germansk kulturarv, har givet ham det rette fundament for at finde interesse i nazismen, synes imidlertid oplagt“ (s. 190).

I slutningen af kapitlet diskuteres kort, hvorfor Bangsted ikke støttede Gundel i dennes litterære bestræbelser. KT er ikke i tvivl om begrundelsen:

Under alle omstændigheder lå en sagnsamling udgivet af en skriftkyndig grønlander i eget navn langt uden for Bangsteds interessesfære. Den grønlandske sagnskat skulle ikke formidles via en skrivende grønlander, men direkte fra den mundtlige kilde – af en skrivende dansker. I dette syn adskilte Bangsted sig ikke fra så mange andre udgivere, selv ikke den store Knud Rasmussen.

Bangsteds personlige ambitioner kan således siges at have modarbejdet hans projekt om at støtte udviklingen af en grønlandsk national bevidsthed. En ambivalens, der langtfra kun karakteriserede Bangsteds indsats, men som var kendetegnende for det koloniale projekt, hvor man på én gang gerne ville fremme og udvikle grønlænderne, men samtidig gerne selv ville beholde magten (s. 192f.).¹²

Om lægen Jørgen Hvam står der: „Hvam beslutter sig for at blive, selv om der kommer andre læger op. Faktisk er han ærgerlig over forstærkningen, fordi han derved går glip af de mange ekstra penge, han vil have tjent, hvis han havde været alene om gerningen. At distriktets indbyggere nu kan blive bedre betjent, spiller en mindre rolle i hans overvejelser“. Og længere fremme: „Til at begynde med, når man læser Hvams breve, kan man blive helt indigneret over så lidt interesse, han viser den grønlandske kultur. Man kan også blive helt forskrækket over hans ironiske, lidt arrogante stil“ (s. 169). Senere hedder det dog: „Hvam har det øje for grønlændernes forhold, som Bangsted savner, i hvert fald i begyndelsen, fordi han [Bangsted] er så optaget af den skønne primitivitet, at han ikke kan se den reelle fattigdom. Man finder aldrig hos Bangsted en bemærkning som denne skrevet af Hvam under et besøg i Uummanaq: '[J]eg boer hos Præsten her: Sørensen, hvor jeg bliver overordentlig pænt behandlet, og hvor man specielt lever (spiser) godt, alt for godt vilde jeg mene, naar man er Præst, og især i saa fattige Omgivelser' (8/3 1921)“ (s. 174).

Meget kendetegnende for bogen følges fortællingen om personen op med en perspektivering: „Jørgen Hvam, denne krakilske tørvetriller, der vender grønlænderne og deres selskab ryggen (...) Hvam [er] på det personlige plan en model for, hvordan udvekslingen mellem Danmark og Grønland *kunne* have været uden al den snak om danskernes kærlige selvpofrelse i Grønland“ (s. 165). Det er imidlertid en mangel, at KT ikke fortæller, hvad der mere bestemt tænkes på med ordene „al den snak om danskernes kærlige selvpofrelse“. Det betyder ikke, at anmelderen vil anfægte rimeligheden af det anførte, men her og andre steder i bogen er det et problem, at en del af den litteratur og de opfattelser, KT opponerer mod, ikke nævnes eksplicit.

På sidste side i kapitlet står der: „Heller ikke Jørgen Hvam formåede at skaffe Gundel det eftertragtede forfatternavn, selv om han prøvede. Hvor Bangsted tilsyneladende aldrig rigtig fik øje på andre mennesker

¹² Det er tydeligt, her og i andre bidrag, at KT bestemt ikke er en ubetinget beundrer af skikkelser som Knud Rasmussen og Karen Blixen. På s. 124-126 og s. 470, note 29, findes karakteristiske eksempler på KT's forbehold for Knud Rasmussens arbejde.

end sig selv, udviklede Hvam og Gundel imidlertid et reelt venskab“ (s. 193).

Det skal ikke benægtes af anmelderen, at nogle af de involverede personer kan have gjort Gundel uret, og det er KT's fortjeneste igen og igen at påpege mangel på ligeværdighed i de dansk-grønlandske relationer. Anmelderen er f.eks. enig med KT i, at det i fortællingen om åndemaneren meget vel kan være de selvbevidste unge danskere, som forstår situationen dårligst, og danskerne er, som KT påpeger, den naive part i relationen (s. 161). Igen er det KT's fortjeneste at eksemplificere den forskellige danske og grønlandske opfattelse af „virkelighed“.13

I kapitel 4 på 61 sider møder vi en embedsmand, inspektør og senere landsfoged Philip Rosendahl, „som Peter Gundel beskrev med ordene 'min endnu farligere fjende'“ (s. 194).14 Afgørende for kapitlets fortælling er beskrivelsen af hans grønlandske sekretær, Peter Dalsager, hvis indsats var uundværlig for den danske embedsmand. Beskrivelsen af en bestemt sag leder frem til, at Dalsager som tolk har haft indflydelse på sagens gang og udfald. Her er en afgørende pointe, som antagelig ligger KT på sinde med fortællingen i dette kapitel:

Dalagers pludselige oversættervanskeligheder kan bedst betegnes som et kunststykke i civil ulydighed – eller måske endnu bedre som det, den indiske litterat og kulturteoretiker Homi Bhabha har betegnet 'sly civility', snu høflighed. Stillet over for den koloniale overmagt betjener de koloniserede sig ifølge Bhabha af denne form for indirekte trods, hvor man ikke kaster sig ud i direkte oprør, men alligevel under udøvelsen af den mest udsøgte høflighed underminerer koloniherrernes hegemoni: den selvfølgelighed, hvormed de indtager deres magtposition. Dalagers intervention er udtryk for præcis en sådan strategi, som accepterer de

13 Citat fra Anne Knudsen: „de levede side om side. Uden at se den samme virkelighed“, jf. note 4 ovenfor. Et af problemerne er de få tidlige grønlandske skriftlige kilder, det gælder ikke mindst fangerkulturen.

14 Kirsten Thisted nævnte ved bogreceptionen, at en slægtning til Philip Rosendahl var blevet stødt over den måde, hvorpå KT talte om ham i et foredrag. Efter nogle møder med repræsentanter for familien havde hun modereret opfattelsen og i bogen tilføjet en beskrivelse af ham som et varmt familiemenneske. Dette fænomen er efter anmelderens vurdering et eksempel på noget tidsypisk. Historikeren, direktør for Niels Brock, Jens Vibæk bemærkede følgende i en skåltale ved en festlig lejlighed om en brysk embedsmand i Undervisningsministeriet: „Han betragtede sig som kongens repræsentant og anså enhver eksamen ved Niels Brock som bevidst forsøg på snyd. Da han var gået af, viste han sig at være et meget venligt menneske“.

gældende rammer, men som samtidig diskret underminerer, og dermed destabiliserer, danskernes autoritet. (s. 235).¹⁵

Måden at skrive og argumentere på i citatet ovenover er kendetegnende for bogen. Der bringes først en fyldig fortælling på grundlag af KT's læsning af kilderne, og på det fundament foretager KT en vurdering i lyset af postkolonial teori.

Der gengives i kapitlet nogle sætninger fra Verner Goldschmidts forelæsning, hvortil KT knytter følgende kommentar, som ligeledes er kendetegnende for KT's måde at skrive og argumentere på:

Her reduceres spørgsmålet om lov og ret i Grønland til en anekdote, der ikke er så uskyldig, som den kan tage sig ud, fordi den sender det samme signal som den anekdote, Bangsted bringer til torvs om fangeren og udstedsbestyreren (se kapitel 3, 'En duft af den indfødte befolkning'). I begge er pointen, at grønlænderne er nogle pudsige størrelser med meget små, simple problemer, som ikke tåler sammenligning med den omgivende verdens virkelige og komplicerede problemer. Med den nærliggende – koloniale – pointe, at grønlænderne vil have svært ved at klare sig i mødet med den moderne verden, hvorfor de har brug for beskyttelse, hvilken de bedst kan få fra disse grønlandsbefarne danskere, som kender dem og vil dem det godt. (241f.).¹⁶

Bogen er tætpakket med bemærkninger af den art, hvor pointen er grønlændernes berettigede ønske om lighed og danskernes urimelige betoning af forskellighed. Beskrivelse af grønlændere som et oprindeligt folk med behov for dansk opmærksomhed og beskyttelse er en endog særdeles almindelig betragtning i den danske litteratur om Danmarks rolle i Grønland.¹⁷ Imidlertid er der efter anmelderens op-

¹⁵ Se også KT's bemærkning i note 5 på side 460 om inuittens evne til forstille sig for at opnå „egne mål“.

¹⁶ Samme tankegang findes, dog uden underspillet ironi, hos Jens Vibæk: *Reform og fallit 1784-1830. Danmarks Historie*, bd. 10, København, Politikens Forlag, 1964: „For Grønlands vedkommende anlagde man derimod allerede dengang, i en kommission, de betragtninger, som lige til i dag har været en ledetråd for dansk politik, nemlig 'konserveringen af Grønland'. Det vil sige, at staten anså sig for forpligtet til at beskytte og opretholde den grønlandske befolkning – atter et udslag af tidens humane forståelse“ (s. 105f.).

¹⁷ Se f.eks. P.P. Svestrup: *Det almindelige handelskompagni* og Vagn Dybdahl: *De nye Klasser 1870-1913, Danmarks Historie*, bd. 12, København, Politikens Forlag, 1965: „I politiske kredse blev de grønlandske problemer nu mødt med forståelse. (...) Den radikale C. Th. Zahle gav i Folketinget udtryk for ideer, som i årti-

fattelse oftest tale om, at der fra dansk side formuleres et ansvar for et oprindeligt folk og ikke en forventning om taknemmelighed i helt den grad, som KT formulerer det.¹⁸ Det betyder ikke, at en måske implicit forventning om netop taknemmelighed ikke kan læses ud af mange tekster.¹⁹ KT støtter ikke en dansk tilfredshed med indsatsen i Grønland, uanset at denne, efter en del danske kilder, skal ses i lyset at den fremfærd, en del andre kolonimagter udviste på den tid (s. 15).²⁰

Hovedpersonerne i kapitel 5 på 66 sider er to kvindelige forfattere, som begge har begge haft betydning for Peter Gundel. Begge kvinder præsterer på forskellig måde en „sukkersød“ beskrivelse af Grønland, som ikke har KT's sympati.²¹ Den ene, Karen Plovgaard, skrev på en digterisk, folkelig fortællende måde, som KT betegner som „en opvisning i paternalistisk dansk kolonialisme og romantisering af fangerkulturen på bekostning af forståelse for det moderne Grønland. Samtidig tjente sådanne fiktioner imidlertid som en oplæring i nationalisme, også for grønlænderne“ (s. 255). Plovgaard jævnføres med Signe Rink (1836-1909), som hun efter KT er inspireret af.²² Der er en fin beskrivelse af Plovgaards liv, og kapitlet er også af den grund godt skrevet.

Den anden hovedperson, Sophie Petersen, skriver fagbøger og leverer radioforedrag med folkeoplysning som formål. KT er ikke uden kritik af den fremhævelse af den traditionelle grønlandske levevis, som Petersen gør sig skyldig i: „Jo mere aparte, oprindelige og sårbare,

er blev ledende for Grønlandspolitikken: (...) så har vi den allerstærkeste moralske forpligtelse til også at styre dette folk således, at det må være en æressag for os (...) ingen anden nation vil opfylde sine forpligtelser over for dette folk bedre end vi“ (s. 506f.).

KT henviser til denne udtalelse på side 13.

¹⁸ Det skal tilføjes at en del ældre tekster bruger ordet „primitiv“, som i dag har en lidt anden, mere værdiladet klang. Nutidige danske tekster bruger ord som „oprindeligt folk“ i sammenhængen.

¹⁹ Måske skal Helle Thorning-Schmidts afvisning af det grønlandske forslag om en „Forsoningskommission“ ses i det lys, jf. note 68 nedenfor.

²⁰ KT fremhæver, at den danske indsats i Grønland med rimelighed kan jævnføres med andre kolonimagters: „Måske var [kolonialismen] ... ikke så slem [i Grønland] som i Congo og på slaveøerne, men systemet var i sin essens det samme. Man fratog grønlænderne deres oprindelige kultur, de blev undertrykte, forklarer Kirsten Thisted“, *Sermitsiaq.ag*, 5. juni 2021 (14.07.2021).

²¹ Ordet „sukkersød“ forekommer ikke bogen, men blev anvendt af KT ved bogreceptionen i omtalen af de to kvinders beskrivelser af Grønland og grønlandske forhold.

²² Se Kirsten Thisted: „Koloniidyller fra Grønland: kultur møde og kolonial ambivalens i Signe Rinks skønlitterære forfatterskab“, *Edda*, 207 (2007), s. 135-152.

grønlønderne tager sig ud, jo bedre er argumentet for Danmarks fortsatte 'varetagelse'. På den måde passede netop den eksotiske beskrivelse, i feltet mellem fremmed og velkendt, som fod i hose med den danske koloniale politik" (s. 303).

I samme kapitel nævnes den i samtiden ikke ualmindelige beskrivelse af den uddannede grønlønderes vanskeligheder med fortsat at være hjemme i den grønlandske kultur:

Det er ikke til at overse, at denne beskrivelse af den hjemløse, for uddannede, for moderne og for kritiske grønlønder løber som en rød tråd gennem de danske fremstillinger, men er vanskelig at finde i de grønlandske. Der er således tale om en dansk diskurs i samtiden, som er velegnet til at fastholde den ulige magtrelation mellem danskere og grønløndere på trods af den udtalte vilje til at fremme grønløndernes udvikling, jf. tidligere om Homi Bhabha og begrebet 'kolonial paranoia' (s. 309).

I tråd hermed slutter kapitel 5, som andre kapitler, med at henvise til teoridannelse i bidrag om bl.a. de britiske kolonier: „I sine studier af victoriatidens engelske kvinder i kolonierne påviser Anne McClintock, hvordan kvinder på nogle punkter fik mere magt i den koloniale kontekst, hvor køn krydsede med race, hvilket gav hvide kvinder magt over farvede mænd“ (s. 301). Det kan her tilføjes, at når en nutidig norm og teori lægges ned over *udvalgte* dele af tekster, som er ca. 100 år gamle, så kan det ikke undre, at teksterne og dermed personerne ikke lever op til de moderne normer.

I kapitel 6 på 70 sider finder vi en beskrivelse af en etnisk grønlandsk præst, hans danske hustru og deres glæder og sorger.²³ Et følsomt spørgsmål, som nævnes, er forskellen i løn til danskere og grønløndere (s. 363).

Det er efter anmelderens vurdering kendetegnende for bogen, at side efter side fremhæves de naturlige, intelligente, veluddannede, koloniserede og undertrykte grønløndere som ofre for de selviske, umoralske og manipulerende danskere med fordækte motiver og en del dybtliggende vrangforestillinger om deres rolle i Grønland.²⁴ KT's tese er, at de vrangforestillinger lever videre i dag (s. 10). På det punkt er både bogen og KT's tale ved receptionen stort set uden nuancer.

²³ KT gav under bogpræsentationen udtryk for, at netop hustruen, Ingrid Chemnitz, har hendes sympati. Ingrid Chemnitz skriver i et brev: „Jeg ... føler noget i Retning af Danskerhad ogsaa“ (s. 369).

²⁴ Se f.eks. følgende sider alene i bogens to første kapitler: 27, 29, 31, 32, 40, 45, 46, 47, 48, 50, 54, 65.

Anmelderen er ikke i tvivl om, at KT's betragtninger er både berettigede og velbegrundede, men det er svært at få øje på de nuancer, som læseren stilles i udsigt på bagsiden, i flyeren og på forlagets hjemmeside. Stort set samtlige grønlandere omtales sympatisk, hvorimod næsten ingen af danskerne får et udpræget godt skudsmål af KT. Der er undtagelser i bogen, det gælder, til en vis grad, Ingrid Chemnitz og omtalen af venskaberne mellem Gundel og Hvam samt Rosendahl og Dalsager, dog er begge venskabelige relationer præget af åbenlys ulighed. Både valg af personer og beskrivelsen heraf i lyset af bl.a. postkolonial teori efterlader det indtryk, at hensigten med bogen er at fremføre en fortælling, som er egnet som illustration af Danmark som en ond kolonimagt. Det er der ikke noget galt med, når blot læseren er opmærksom på, at andre forskere når til en anden konklusion.²⁵

Kapitel 7 på 55 sider omhandler den kendte grønlandske præst og forfatter Mathias Storch; kapitlet indledes med en ganske omfattende beskrivelse af hans liv og herunder uddannelse i Danmark. Når han inddrages, skyldes det ikke alene forbindelsen til andre personer, som bogen omhandler. Storch er bl.a. kendt for at have skrevet en fremtidsvision i romanform om et Grønland ledet af grønlandere. I omtalen af Storch forekommer ord som „danskerhad(er)“ flere gange.²⁶ Det kunne være fristende at citere fra kapitlet, som er domineret af sætninger som f.eks.: „Da Knud Rasmussen oversatte Storchs roman, forsynede han således bogen med en introduktion, der var stærkt patroniserende“ (s. 420). En anden karakteristisk sætning i den sidste del af kapitlet er følgende: „Hedtofts tale er imidlertid fuld af selvmodsigelser og ambivalens“ (s. 444).

Bogen slutter med et efterskrift på 8 sider; her vækkes den slagne voldsmand, Danmark, kort til bevidsthed med sætninger som: „Som også stemmerne i denne bog beretter, er negative følelser langt fra hele sandheden om de dansk-grønlandske relationer, men de er en del af sandheden, og det dur ikke at glasere dem over med festtalerens søde ord om det mangeårige (næsten) gnidningsfrie samarbejde, for så fortsætter tupilaq'en sit spil“ (s. 446). Anmelderen finder sætningen delvis misvisende, fordi andet end „negative følelser“ er stærkt underspillet i bogen.²⁷ Forfatterens valg af personer, beskrivelse af deres virke og valg af teoretisk ramme skaber en fortælling, der næsten kun repræsenterer „negative følelser“ og deraf følgende vurderinger. Den næstsidste sætning i bogen lyder således: „Det billede Rosing og Kle-

²⁵ Se f.eks. Bo Lidegaard: „Kolonier mig her og kolonier mig der“, *Politiken*, 29. marts 2015.

²⁶ Siderne 279, 369 og 429.

²⁷ Jf. KT's anvendelse af begrebet „affektiv teori“ (s. 11).

ist tegner [i kronikken], kommer stort set til at bekræfte fortællingen om den gode danske kolonimagt, der med sin lydhørhed og samarbejdsvilje kun har fremmet Grønlands sag. En sådan position kalder på sin modsætning: fortællingen om den onde, undertrykkende kolonimagt“ (s. 452-54). Det er den modsætning, KT leverer til overmål med sin bog.²⁸

KT henviser i et interview til britiske forhold: „Efter at imperiet i England opløstes, talte man meget om den postkoloniale melankoli“. Og videre: „Det er vigtigt, at vi i Danmark erkender, at vores tab af indflydelse i Grønland er forbundet med en sorg, og bruger anledningen til at reflektere over Danmarks rolle som kolonimagt“.²⁹ Anmelderen kan ikke fuldt ud være enig i den opfattelse, da det britiske imperium havde en central rolle for Storbritannien og dets institutioner, som ikke tåler sammenligning med danske forhold i 1900-tallet.³⁰ Det skal i den forbindelse nævnes, at der, trods kommentarerne på f.eks. s. 447-454, *ikke* ses en vægtig argumentation for, at Islands løsrivelse i 1944 eller loven om selvstyre af 2009 har været genstand for markant opmærksomhed eller følelsesbaserede manifestationer i Danmark, som tilfældet var ved f.eks. genforeningen i 1920 og, i mindre grad, ved dommen i Haag i 1933 om suveræniteten over Østgrønland.³¹

²⁸ M. Rosing & K. Kleist: „Abonnement på fremtiden. Danmark og Grønland må arbejde sammen for at sikre en samfundsgavnlig udvikling“, *Politiken*, 20. november 2012. Kronikken findes på internettet, og den er efter anmelderens opfattelse værd at læse. Man kan også diskutere, hvad der mere konkret menes med „ond“. Tænkes der på kolonimagten som magtrelation, på et kendetegn ved de enkelte udøvere som individer, eller er det en beskrivelse af bestemte opfattelser og følelser? Eller er der tale om bestemte gerninger, som vurderes som „onde“?

²⁹ Interview i *Kristeligt Dagblad* den 7. juni 2021. I et tv-interview talte KT om en „sorgproces“.

³⁰ Ser vi på relationer mellem kolonier og moderland målt på f.eks. folketal og ind- og udskibede mængder af varer, fylder de danske besiddelser relativt lidt i sammenligning med det britiske imperiums kolonier. Det samme gælder indretningen af samfundets institutioner. I det britiske imperium var f.eks. uddannelsessystemet indrettet med henblik på en karriere i kolonierne; det samme gælder ikke for Danmark. Den parameter, hvor Grønland er markant i relation til Danmark, er geografisk udstrækning. Grønland er målt efter areal verdens 12. største land, og det gælder uanset om Danmark og Færøerne regnes med eller ej.

³¹ Dommen ved Den Internationale Domstol i Haag af 5.4.1933 om højhedsretten over dele af Østgrønland berøres perifert i de to bøger. Bedømt efter samtidens aviser fik denne sag en del bevågenhed i Danmark.

Imperiets Børn

Adjunkt ved Roskilde Universitet, Anne Kirstine Hermann (AKH), be-
driver en forskning, som på hjemmesiden beskrives med ordene: „Den
undersøgende journalistiks metoder“, „gravearbejde i arkiverne“, „for-
tællende journalistik“ og „etnografisk journalistik“. Der er således tale
om et krydsfelt mellem journalistik og historie. Bogen består af for-
ord, persongalleri, prolog, elleve kapitler og epilog. Den afsluttende
„Gennemgang af kilder“ er opdelt på prolog, de elleve kapitler og epi-
log med underopdeling i „Arkivmateriale“, „Presse“, Videnskabeligt
arbejde“, „Biografisk materiale“ og „Andet“. Der er hverken noter eller
register i bogen, hvilket i anmelderens øjne er en mangel.

Forfatteren er mildt sagt ikke uhildet, men det er en kvalitet ved bo-
gen, at læseren får ærlig besked om forfatterens tilgang. Prologen an-
vendes således til at genfortælle en kendt grønlandsk myte om et be-
stialske drab, som et offer fortager på „sin gamle plageånd“ (s. 19 f.).³²
I forordet står der: „Den danske politik i Grønland var i disse år ’i den
bedste mening’, hedder det. Men denne bog viser, hvordan de refor-
mer, som blandt andet skulle assimilere grønlænderne til dansk kul-
tur, var motiveret af Danmarks territoriale interesser“ (s. 11). Dette
synspunkt er publiceret flere steder.³³ Det særlige ved denne bog er, at
AKN hævder at kunne argumentere for standpunktet.

Kapitlerne brydes af interview med ca. syv af de 22 personer, der
blev tvangsadopteret til Danmark som børn; resultatet er nogle hjer-
teskærende, udpenslede fortællinger. Statsministerens skriftlige, indi-
vidualiserede undskyldning af 8. december 2020 og den mundtlige
undskyldning og forklaring givet i Folketinget er ikke tilstrækkelig for
AKH, for det hedder herom: „På denne måde [ved undskyldningen og
den supplerende forklaring] reproducerede hun [statsministeren] en
dominerede fortælling om, at den hårdhændede politik i Grønland
var i tråd med tidsånden“ (s. 296). Den detalje er ikke uvæsentlig, da
det er et bærende element i forfatterens hypotese, at den danske rege-
ring og dens embedsmænd handlede „hårdhændet“ og i ond tro i re-
lation til grønlænderne med den hensigt at opnå bestemte fordele for
Danmark (s. 102 og 296).

Vi får en fin og levende skildring af Hans Egedes virke; forfatterens
sympati er ikke overraskende hos inuitterne, og også her ligger der i

³² Forfatterens tolkning af mytens blodige hævnmotiv er antagelig, at grøn-
lænderne skal vinde deres ret til selvstyre ved at udøve „modstand, styrke og
ukuelighed“ (s. 21). Der henvises ligeledes til myten med ordene „modstand,
styrke og ukuelighed“ på bogens sidste side (s. 297).

³³ Se f.eks. Ronald E. Doel, Kristine C. Harper, Matthias Heymann (red.): *Ex-
ploring Greenland: Cold War, Science and Technology on Ice*, (Palgrave Studies in the
History of Science and Technology), 2016.

fortællingen en moralsk fordømmelse af danskerne (s. 61-67).³⁴ Det nytter nok ikke at indvende, at det grønlandske skriftsprog er Hans Egedes fortjeneste, og at det er en af forklaringerne på, at grønlænderne i dag som de eneste inuitter kan skabe en nation med eget sprog. Den slags nuancer er fraværende i begge de anmeldte bøger.³⁵

Udviklingen under 2. Verdenskrig ændrede den danske opfattelse af højhedsretten over Grønland fra at være overvejende en forpligtelse til i højere grad at være et aktiv.³⁶ Et af bogens vigtige formål er at påvise, hvorledes ledende danske politikere og embedsmænd af den grund ønskede at „indlemme“ Grønland i Danmark som et amt frem for at give enten „hjemmestyre“ eller „uafhængighed, [dvs.] fuld autonomi“ (s. 173).³⁷ Selve fremstillingen af de danske politikeres og embedsmænds gøren og laden, med vægt på årene efter 2. Verdenskrig og vedtagelse af grundloven af 1953, er overordentlig godt skrevet. Det

³⁴ I *Kristeligt Dagblad* den 28. juni 2021 bringes en artikel med overskriften: „Hans Egedes dag markeres mindre end tidligere år“. Som afslutning i artiklen bringes en markant udtalelse af afdelingsleder og lektor i kulturhistorie ved Grønlands Universitet Ebbe Volquardsen; udtalelsen minder meget om de holdninger, som kendetegner de to bøger, som anmeldes her. Volquardsens afsluttende sætning lyder: „Det ville derfor virke besynderligt, hvis man i 2021 valgte at fejre en begivenhed [Hans Egedes ankomst], som symboliserer starten på en kolonisering, hvis følgevirkninger stadigvæk præger enhvers dagligdag på så mange forskellige måder“.

³⁵ Det grønlandske skriftsprog er ikke mindst Hans Egedes fortjeneste; et arbejde hans søn førte videre. Se f.eks. Inge Kleivan: „Den historiske baggrund for at grønlænderne har et fælles skriftsprog“, *Sprog i Norden*, 2001, s. 17-45. Det hedder her: „Det var Poul Egede [søn af Hans Egede], som var ansvarlig for de første større skrifter, der blev trykt på grønlandsk. I 1750 udgav han en grønlandsk-dansk ordbog, som også havde oversættelser til latin – det var den første ordbog på et eskimoisk sprog – og i 1760 udgav han en grønlandsk grammatik“ (S. 20). Det kan tilføjes, at der i finanslovene i 1800-tallet jævnligt er afsat særskilte bevillinger til udarbejdelse af ordbøger på grønlandsk og lignende formål. I P.P. Sveistrup: *Det almindelige handelskompagni* står: „Niels Egede [søn af Hans Egede] gav Understøttelse til Grønlænderne i Trangstider“, s. 63.

³⁶ Jens Heinrich: „Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse“, *INUSSUK • Arktisk forskningsjournal*, 2012:1, s. 285.

³⁷ Se også Jakob Janussen: „Grønlands vej til større selvbestemmelsesret: Muligheder og begrænsninger i juridiske, administrative og andre perspektiver“, *Politik*, 22:1 (2019), s. 11-27. Her anvendes et lidt andet ordvalg end hos AKH: „Afkoloniseringsspørgsmålet var et meget varmt emne i FN-regi i perioden efter afslutningen af 2. Verdenskrig. Efter omfattende overvejelser var der enighed i verdensorganisationen om, at ophør af et territoriums kolonistatus kunne finde sted i form af enten 1) uafhængighed, 2) fri association med den tidligere kolonistat eller 3) integration i en anden stat (DIIS 2007, 83; Grønlandsk-dansk selvstyrekommission 2008, 378-384)“, (s. 15).

er et hovedargument i bogen, at juraprofessor Alf Ross gik ind for at give Grønland hjemmestyre frem for at indlemme Grønland i Danmark som et amt (s. 216-24). Det forklares, at Alf Ross sent i processen af uklare årsager ændrede et responsum, så indholdet svarede til regeringens holdning; det kontroversielle er, at det pågældende responsum i de første udkast såede tvivl om muligheden for at lade Grønland blive et dansk amt ved en ændring af grundloven (s. 224, s. 295).³⁸

AKH argumenterer for, at de danske forhandlere bevidst førte de grønlandske repræsentanter bag lyset ved at forcere beslutningen og forholde væsentlige oplysninger for grønlænderne.³⁹ Anmelderen vil bestemt ikke betvivle fortællingen om de danske politikeres rænkespil; processen er beskrevet i andre bidrag.⁴⁰ AKH nævner imidlertid ikke, at ikke alle forskere er ubetinget enige i hendes opfattelse.⁴¹ Denne mangel på diskussion af faglige positioner svækker troværdigheden, specielt når det gælder bogens centrale teser.

Bogen indeholder foruden en gennemgang af det politiske spil en del fortællinger om konsekvenserne for Grønland af den danske politik i form af en lang række beskrivelser af danskeres lidet flatterende ageren i Grønland. Rigtigheden af disse beretninger er der ingen grund til at drage i tvivl, uanset at de ofte bygger på mundtlige beretninger, evt. udsagn på anden hånd.⁴² Blot ét eksempel: „Danskerne har været onde ved os, forstået på den måde, at de har kunnet bestemme over os uden at tænke sig om. Deres ord var ret og lov, og vi skulle bare agere, som de ønskede, vi skulle være. (...) Det var meget, meget sjældent, at vi fik en grønlænder i en høj stilling, selvom vi kendte bed-

³⁸ Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS): *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54: En historisk udredning*, København 2007, s. 200-213 og Jakob Janussen: „Grønlands vej“ (s. 15).

³⁹ „At Augo Lyng og Frederik Nielsen havde svært ved at skelne hjemmestyrreløsningen fra en indlemmelse, hvorved Grønland blev et dansk amt, tyder på, at de ikke kendte til de rettigheder og muligheder, som Grønland havde fået med FN-pagten“ (s. 173).

⁴⁰ Se også Jens Heinrich: *Eske Brun og DIIS: Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54*.

⁴¹ Se f.eks. Bo Lidegaard: „Kunsten at cykle meget langsomt. Ulrik Pram Gad, 2016, *National Identity Politics and Postcolonial Sovereignty Games: Greenland, Denmark, and the European Union*. Museum Tusulanums Forlag“. Boganmeldelse. *Politik*, 20:2 (2017), s.123-26. Her står bl.a.: „det styrker ikke Gads fremstilling ukritisk at købe myten om, at Danmark snød FN fra afkoloniseringen ved at kuppe en grundlovsændring igennem og på den måde gøre Grønland til en formelt ligestillet del af Danmark“ (s. 124).

⁴² Fortællingen på flappen om en moders underskrift på bortadoption med „ført hånd“ mod cigaretter er et eksempel på gengivelse af en fortælling på anden hånd.

re til forholdene. Man kunne ikke bruge de lokale, for de kunne ikke stå tidligt op. Det var, hvad de sagde direkte i ansigtet på os. Det var begrundelsen. Det glemmer jeg aldrig“ (s. 132). Beretningerne tegner et billede af komplicerede relationer og ulykkelige skæbner, samt at en del danskere ikke i tilstrækkelig grad mødte grønlænderne med forståelse og respekt (s. 193). Dertil kommer vanskeligheder forårsaget af alt det, som ikke må eller kan siges.

Om den omfattende betænkning af 1950 hedder det: „Grønlands-kommissionens Betænkning (...) kan læses som en grundtegnning for missionsvirksomhed i Grønland – ikke i religiøs, men kulturel forstand. Grønlænderne skulle nu konverteres til moderne danskere“ (s. 100). AKH er stærk kritisk over for „daniseringen“ af grønlænderne, det gælder således grønlandslovene af 27. maj 1950. Kritikken går på, at grønlænderne som følge af lovene kom til at bo i større byer med fiskefabrikker og boligblokke, og de lærte at tale dansk (s. 103). Det er også efter anmelderens opfattelse velbegrundet med en skepsis over for den udvikling. Det skal dog tilføjes, at denne udvikling var ønsket af mange grønlændere, som ville leve i et samfund med vestlige velstandsgoder. Dette faktum fremgår utvetydigt af f.eks. Landsrådets svar til Hans Hedtoft af 5. august 1948:

Landsrådet er af den overbevisning, at der foreligger tilstrækkeligt grundlag til at gå ind for gennemgribende ændringer, idet ønsket blandt befolkningen om erhvervsøkonomisk og kulturelt at komme på højde med andre nationer er blevet så stærkt, at Landsrådet ikke kan sidde det overhørigt.⁴³

Dette aspekt, toneangivende grønlænderes ønske om velstand og modernitet, er næsten fraværende i bogen. Desuden oplevede Danmark i årtierne efter 2. Verdenskrig en ganske tilsvarende udvikling ud fra en betragtning om, at det var det bedste for befolkningen. En politik med økonomisk vækst og tryghed som mål harmonerede desuden med mange borgeres ønsker både i Grønland og Danmark. Forceringen af materiel velstand i Grønland skete således ikke nødvendigvis på baggrund af ond tro hos den danske regering, som AKN hævder (jf. bogens titel). I Danmark og andre lande fik vi en tilsvarende politisk styret udvikling – social ingeniørkunst – mod en tilværelse i moder-

⁴³ Citeret fra *Erhvervs-mæssige og Økonomiske Forhold I* (Grønlandskommissionens Betænkning 5), København 1950, s. 27. Før det viste citat refereres Hans Hedtofts meget åbne spørgsmål til Landsrådet om, hvad det ønsker. Hans Hedtofts betingelse for at støtte en løsning med dansk privat initiativ er bl.a.: „garanti overfor den grønlandske befolkning, at den ikke under nogen form bliver udnyttet eller ladt i stikken“ (s. 27).

ne boligblokke og fabrikker frem for f.eks. selvforsynende husmandsbrug. Nøgleord var øget velstand gennem øget produktivitet.⁴⁴

Embedsmanden Eske Brun kan ses som repræsentant for den force-rede udvikling af Grønland under ledelse af den danske koloniadministration. Han nævnes over 50 steder i bogen og får bestemt ikke nogen venlig omtale. Han beskrives bl.a. således. „Han var i begyndelsen af 40'erne og en fyldig mand med tætklippet, næsten militant frisure, som blotlagde et par nakkedeller“ (s. 51). Eske Brun anså antagelig en ændring af inuitkulturen til „moderne levevis“ som både mulig og ønskelig (s. 52). Retrospektivt har AKH rimeligvis ret i, at Eske Brunns tilgang kan kritiseres. I dag er erfaringen, at megen udviklingsoptimisme fra tiden lige efter 2. Verdenskrig har vist sig både urealistisk og ofte ikke ønskværdig på grund af uforudsete ulemper af forskellig art. Det kan tilføjes, at den grønlandske historiker Jens Heinrich, som har skrevet ph.d.-afhandling om netop Eske Brun, ser med betydelig mildere øjne og lidt anderledes på personen Eske Brun og hans rolle i processen.⁴⁵

Samtidig er der i bogen en tydelig skepsis over for den afskærmning af den grønlandske befolkning, som var kendetegnende for dansk politik i Grønland indtil 2. Verdenskrig: „Hvorvidt denne bekymring [for grønlænderne] udsprang af reel omsorg over for grønlænderne eller var økonomisk motiveret, fortaber sig i historien. Men noget kunne tyde på det sidste“ (s. 47). Længere nede står der:

Med andre ord skærmede Den Kongelige Grønlandske Handel grønlænderne fra omverdenen og modvirkede al udvikling væk fra sæljagten for at beskytte sin gode forretning. Importen af grønlandske varer gav mellem 1850 og 1903 godt to millioner af datidens kroner mere i statskassen, end Danmark postede i Grønland. Den pris, som en grønlandsk fanger fik for spæk og skind, var en femtedel eller mindre af, hvad Den Kongelige Grønlandske Handel fik for varerne på sine auktioner i København, og det fik flere folketingsmedlemmer til at påtale selskabets praksis som en skamløst udbytende kolonihandel. (s. 47f.)

Uanset om man grundlæggende er enig med forfatteren eller ej, så viser fremstillingsformen i bogen uden løbende noter her en svaghed. Så centrale og konkrete påstande bør efter anmelderens opfattelse suppleres af en henvisning til en konkret kilde, da andre kilder giver

⁴⁴ Se f.eks. *Erhvervs-mæssige og Økonomiske Forhold I*.

⁴⁵ Jf. Jens Heinrich: *Eske Brun*.

et lidt andet billede af de økonomiske relationer mellem Grønland og Danmark i den periode.⁴⁶ Mere generelt er det af samme grund ofte svært se anvendelsen i bogen af de både primære og sekundære på en måde, som ikke allerede er publiceret.⁴⁷

Den tvangsmæssige flytning af fangerne i Thule er rimeligt nok med i bogen. Det er et velbeskrevet og grimt kapitel i dansk kolonihistorie. Det er her en forklaring, men ikke en undskyldning, at Danmark var udsat for et uimodståeligt pres fra den nye verdensmagt USA. Sådanne nuancer og diskussioner er stort set fraværende i bogen. AKH nævner argumentet om de fordele, som „Grønlandskortet“ indebærer for Danmark i NATO-samarbejdet samt fordelene ved de udbyggede danske forretningsforbindelser i Grønland.⁴⁸ Med i billedet hører i den sammenhæng, at en del grønlændere efter 2. Verdenskrig gerne så en nærmere tilknytning til USA, fordi amerikanernes tilstedeværelse i Grønland efter krigen repræsenterede en mulig forøgelse af den materielle levestandard.⁴⁹ Både danske og grønlandske politike-

⁴⁶ En kommentar og beregning, som understøtter AKH, findes hos f.eks. Ole Marquardt, Inge Seiding, Niels H. Frandsen & Søren Thuesen: „Koloniale strategier i en ny samfundsorden 1845-1904“ i Hans Christian Gulløv (red): *Grønland*, s. 200-209. Et andet synspunkt findes i f.eks. P.P. Sveistrup: „Statens monopolhandel på Grønland“, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 71 (1933), s. 18-34. Her står der: „I hele 50 Aars Perioden 1862-1912 [har der i alt været et underskud] paa ca. 2 Millioner Kr.“ (s. 32). Se også Hans C. Christiansen: „Privat indsats i Grønlands erhvervsliv“, *Tidsskriftet Grønland*, nr. 1, 1964. Her står: „Der er ingen grund til at skjule, at ønsket om at tjene penge til statskassen nok har spillet en vis rolle i Handelens første år. (...) Det blev nu snart til det langt mere beskedne mål at få økonomien til at løber rundt“ (s. 2). De referencer og nuancer savnes i bogen.

⁴⁷ Se f.eks. Axel Kjær Sørensen: *Danmark-Grønland*, kapitlerne V til X, for en fremstilling af forløbet i oversigtsform.

⁴⁸ „Grønlandskortet“ er et ord, som hyppigt anvendes om Danmarks fordel i NATO-regi af højhedsretten til Grønland, se fx Jens Heinrich: *Eske Brun*, s. 266. Bloktilskuddet til Grønland kan bl.a. begrundes med Danmarks fordel i NATO af „Grønlandskortet“. Der kan næppe være tvivl om, at det af parlamentariske grunde vil være politisk vanskeligt at hæve forsvarsudgifterne i Danmark med et beløb svarende til det bloktilskud, som gives til Selvstyret i Grønland. Der er dog andre opfattelser; citat fra *Olf.dk*: „Lektor ved Forsvarsakademiet Jon Rahbek-Clemmensen går i en ny bog om sikkerhedspolitik i Arktis i rette med fortællingen om Grønlands massive strategiske betydning for Danmark. Fordelene ved at trække „Grønlandskortet“ overfor især USA står ikke mål med udgifter og ulemper, mener han.“ Journalist Kasper Junge Westers artikel i *Olf.dk* den 6. august 2021 om en kommende bogudgivelse, (11.08.2021). Det kan her med en vis dristighed tilføjes, at også Grønland har fordel af en forankring i et vestligt forsvarssamarbejde.

⁴⁹ Se f.eks. Ronald E. Doel, Kristine C. Harper, Matthias Heymann (red.): *Ex-*

re ønskede på den baggrund at begrænse den amerikanske indflydelse i Grønland efter 2. Verdenskrig ved at øge levestandarden i Grønland og knytte Grønland til Danmark.⁵⁰

Det er ærgerligt, at læseren kun sjældent får at vide, hvordan de anvendte arkiver mere konkret har dannet grundlag for bogens fortællinger og konklusioner, og dertil kommer, at argumentationen i bogen svækkes af en vis ensidighed. Det er et problem, fordi mange af de fremførte påstande er vanskelige for ikke at sige umulige at efterprøve. Hvad der i den forbindelse savnes, er en mere tydelig påpejning og diskussion af bogens selvstændige bidrag i forhold til redegørelsen fra DIIS af 2007.⁵¹

I et af de konkluderende afsnit hedder det: „Denne bog afslører mindst fem punkter, som gør den danske indlemmelse af Grønland til en speget sag“ ... 1) „Den danske regering [sagde fejlagtigt] til FN, at de grønlandske [repræsentanter] 'ønskede at blive' en integrerende del af det danske rige“, 2) „Den danske regering sagde [antagelig fejlagtigt] til FN, at grønlænderne kendte de andre muligheder, FN-pagten gav dem – henholdsvis løsrivelse og hjemmestyre“, 3) „Juraprofessor Alf Ross, som mente, at grønlænderne burde have hjemmestyre, [fik] mundkurv på“, 4) „Landrådsmedlemmerne [fik besked på at træffe beslutningen straks], om hvorvidt de ville gå med til indlemmelsen i Danmark“, 5) „Beslutningen [blev] trods åbenlys tvivl i Landsrådet vedtaget enstemmigt på et 'lukket møde', og det er derfor svært at sige, om den danske landshøvding lagde yderligere pres på de kritiske røster, eller hvordan han ellers overbeviste dem“ (s. 293 f.). De fem punkter i konklusionen er gengivet af AKH i flere avisartikler og -interview. Det uklare er, hvad forfatteren mener med ordet „afslører“. For en del af det beskrevne er allerede kendt og publiceret, og andet henstår som forfatterens postulater. Hvad er det helt præcist, som forfatteren „afslører“, og som ikke er udredt og diskuteret andre steder?⁵²

ploring Greenland og Anika Blatz: „Grönland – Trump, der Immobilienhai“, *Süddeutsche Zeitung*, 22. august, 2019.

⁵⁰ Jf. Jens Heinrich: *Eske Brun*, s. 271.

⁵¹ DIIS: *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54*. Se også Jens Heinrich: *Eske Brun*.

⁵² Jf. teksten på bagsiden: „*Imperiets Børn* fortæller for første gang den dramatiske og opsigtsvækkende historie om et af de mørkeste kapitler i dansk kolonihistorie og går tæt på, hvad der skete, da politikere og embedsmænd besluttede at fordanske Grønland og gøre øen til en landsdel i Danmark. Det lykkedes gennem dansk dobbeltspil i FN, vildledning af grønlænderne, ved at ignorere danske topjuristers klare anbefalinger og ved at skabe en række reformer, der skulle gøre grønlænderne mere danske“. Citeret fra den trykte udgave som her afviger fra den elektroniske udgave.

Forfatteren, som er antropolog og journalist, har i årevis i avisartikler og -interview, foruden i tv og radio, fortalt om, hvorledes hendes forskning og senest bogen påviser en stærkt kritisabel dansk politik og administration. Det vanskelige for anmelderen er bl.a., om de omtalte politiske processer har været *anderledes* end andre politiske forhandlinger, som involverer afgørende interesser og/eller hensyn til fremmede magter. Det er ikke unormalt eller nødvendigvis fordækt ved forhandlinger på højt niveau at holde visse oplysninger fortrolige, indtil de er modne til offentliggørelse. Det skal retfærdigvis tilføjes, at forfatteren støttes af andre forskere i påstanden om, at regeringen holdt visse centrale oplysninger og hensigter mere fortrolige, end det var nødvendigt og måske rimeligt.⁵³ I den foreliggende udgivelse ville det have været en hjælp for andre forskere med flere konkrete henvisninger, dvs. en vægtning af den historiske faglighed frem for en sensationssøgende journalistisk fremstilling. Med henblik på muligheden for senere udforskning af hændelsesforløbet kan forskellige landes og institutioners regler for brug af arkiver spille ind, hvilket også kunne have været nævnt og diskuteret bedre.

Historikeren Jens Heinrich har i flere interview udtrykt en skepsis over for den opfattelse, AKH fremfører i bogen. Ifølge Jens Heinrichs forskning var beslutningen om modernisering af livsformen i Grønland og en nærmere tilknytning til Danmark resultatet af en proces over længere tid, hvor grønlandske politikere havde afgørende indflydelse.⁵⁴ I et interview svarer AKH ikke klart på spørgsmålet om, hvorvidt „toneangivende grønlandere helt overvejende støttede bestræbelserne på at integrere Grønland i Danmark“.⁵⁵

AKH har også en vigtig pointe i fremhævelsen af, at den forcerede „danisering“ set i bagklogskabens lys medførte en del ulemper for grønlanderne, og meget taler for, at tømmerne skulle have være givet til grønlanderne på et tidligere tidspunkt end sidst i 1970'erne.⁵⁶ Den

⁵³ Jens Heinrich: „Krig og afkolonisering 1939-53“ i Hans Christian Gulløv (red): *Grønland*, s. 280-317. Se specielt side 310.

⁵⁴ I Jens Heinrich: *Eske Brun*, står der: „Især de grønlandske landsrådsmedlemmer evner i flere sammenhænge at presse på for at få indført reformer, og moderniseringen af Grønland falder således også tilbage på grønlanderne“ (s. 285). Se også citatet ovenfor fra Landsrådets udtalelse af 5. august 1948.

⁵⁵ Kristeligt Dagblad den 26. juni 2021, side 10. Se også Erik Beukel og Frede P. Jensen: „Grønlands integration i rigsfællesskabet 1945-54: Mellem kold krig, normer for kolonifrigørelse og identitetspolitik“, *Politica*, bd. 40, nr. 2, Aarhus, 2008, s. 202-206.

⁵⁶ Et lignende synspunkt findes i Bo Lidegaards forord i Jens Heinrich: *Eske Brun*: „Motsat Eske Brun forstod de grønlandske ledere, at det nybrud, der forestod, ikke kunne ske inden for den gamle, stive koloniforvaltnings ram-

deraf følgende bitterhed blandt nogle grønlandere bør anerkendes, jf. bogens mange fortællinger om dette (s. 132). Som en trumf, der kastes på bordet for at afslutte et spil, er bogens sidste sætning et citat af den danske præst i Nuuk, Mads Lidegaard: „drikkeri, stigende kriminalitet, og hvad man ellers jamrer over i nutidens Grønland, hænger nøje sammen med det moralske sammenbrud, som nederlaget over for den nye tid afstedkommer hos mange mennesker“ (s. 297).⁵⁷

Alt i alt virker *Imperiets Børn* som en både skarp og velafgrænset bog, som til overmål anvender journalistiske og i den forbindelse følelsesfremkaldende virkemidler. Om det sidste kan tilføjes, at vi i bogen finder alle kriminalfortællingens elementer: en forurettet, en ugerning og gerningsmand med et motiv. Heldigvis er der også her en energisk detektiv, som på baggrund af grundigt „gravearbejde“ leverer en overbevisende opklaring af sagen. Ugerningen består ikke mindst i at „assimilere inuitbefolkningen“ i hastigt tempo og at indlemme den i Danmark frem for at give den selvstyre. AKH henviser til forskellige opfattelser af, i hvilken grad grønlandere er inuitter henholdsvis en blanding af inuitter og nordboere. Det afgørende for AKH er, at „Danmark her gav FN (...) ’diskutable oplysninger’ (...) om den etniske sammensætning af befolkningen“ (s. 276f.).

Det særlige i AKH’s bog er tesen om, at regeringens politik var et overlagt overgreb fortaget i ond tro af den danske regering: „Man kan spørge sig selv, om ikke koncentrationen og daniseringen af grønlanderne, som i dag synes barsk, må forstås med samtidens øjne, og at man dengang ikke vidste bedre. Men den indvending punkteres hurtigt, når man ser på de advarsler, et mindretal i folketingsudvalget kom med, da grønlandslovene blev behandlet i 1950“ (s. 296). Med andre ord, så foretog regeringen et bevidst overgreb på en etnisk minoritet af hensyn til Danmarks „territoriale interesser“ (s. 11). AKH er afvisende over for hensyn til grønlanderne som et motiv; første sætning i epilogen lyder. „Denne bog har afdækket, hvordan de skæbnesvangre reformer i Grønland i 1950’erne ikke udsprang af omsorg for grønlanderne, men af Danmarks geopolitiske interesser“ (s. 289). Bogen er rig på sætninger som: „Dermed blev Grønlands skæbne beseglet.

mer. De forstod, at Grønland måtte samles og en national identitet opbygges. De forstod, at de selv måtte tage mere ansvar og selv måtte træffe de vanskelige valg mellem respekt for traditionen og behovet for modernisering“ (s. 8). Se også P.P. Sveistrup: „Efter 1975“, *Tidsskriftet Grønland*, 1967, nr. 8, s. 241-48.

⁵⁷ Det er en gammel borgerlig opfattelse, at højere materiel levestandard indebærer en risiko for sædernes forfald og moralsk fordærv – opfattelsen gælder mere generelt og ikke kun i Grønland.

Den enorme arktiske koloni var nu godt på vej til at blive opslugt som en landsdel i Danmark – en plan, som var udtænkt kort efter krigen“ (s. 36).

Anmelderen vil som udgangspunkt ikke drage i tvivl, at forfatteren kan have ret eller delvis ret; problemet er blot, at trods det omfattende arbejde i arkiverne er der ikke fundet en „rygende pistol“ – det vilde også have været intet mindre end en sensation, hvis det var tilfældet. Det nærmeste, vi kommer en dokumentation, vedrører møderne med de grønlandske repræsentanter, møderne i FN-regi og ikke mindst processen i forbindelse med det ændrede responsum fra professor Alf Ross. Meget af alt dette er allerede kendt og velbeskrevet.⁵⁸ Det er her ærgerligt, at nogle af de centrale dokumenter, som forfatteren mener at have fundet, og som der, ofte implicit, henvises til, ikke gengives som fotografier, eller i det mindste med en klar henvisning til, hvor de kan genfindes.⁵⁹ Problemet er i den forbindelse, at der findes mindst to eller tre andre mulige forklaringer på regeringens ageren efter 2. Verdenskrig end forfatterens.⁶⁰ En anden forklaring på regeringens politik mht. til Grønland efter 2. Verdenskrig, end den AKH giver, tager udgangspunkt i den folkeligt forankrede nationalfølelse og udviklingsoptimisme, som udfoldede sig i efterkrigsårene.⁶¹ Den mere rationelle danske politik var, at Grønland skulle sikres en bæredygtig og moderne økonomi med dansk forankring som katalysator.⁶² Man skal i tråd hermed ikke udelukke muligheden for et oprigtigt dansk og grønlandsk ønske om at udbrede velfærdsstaten til Grønland.⁶³ De

⁵⁸ DIIS: *Afvikling af Grønlands kolonistatus 1945-54*.

⁵⁹ „Eriksens hemmelige brev til Lundsteen“ er interessant; det underbygger imidlertid ikke forfatterens påstand om ond tro hos regeringen (s. 29).

⁶⁰ Se f.eks. Bo Lidegaard: „Kunsten at cykle meget langsomt: „[Jens] Heinrich påviser, at hvor de danske embedsmænd fra Grønlands Styrelse helst ville skrue tiden tilbage, kom kravet om nyordning og modernisering stærkt fra ledende grønlanderes side. Så stærkt, at det blev uholdbart for Hans Hedtoft at opretholde den gamle orden. Deraf, og af den ændrede sikkerhedspolitiske geografi, fulgte grundlovsændringen i 1953“ (s. 124).

⁶¹ Uroen omkring Grønlands relation til Danmark blev accentueret i løbet af 1970'erne, muligvis som en del af de markante opbrud som kendetegnede dette årti. Se Anne Kristine Hermann: „Det handler om en mental kolonisering, vi skal ud af“, *Dagbladet Information* den 3. juli 2021. Se også f.eks. Hans Edvard Teglers: - *Og gamle Danmark skal bestå – men hvordan*, København, 1970. Her står: „Ingen vil bestride, at Grønland er en del af Danmark“ (s. 9).

⁶² Se „Erhvervsmæssige og Økonomiske Forhold I“ (*Grønlandskommissionens Betænkning 5*) s. 25-43.

⁶³ Se P.P. Sveistrup: „Efter 1975“, *Tidsskriftet Grønland*, 1967, nr. 8, s. 241-48 og

nævnte motiver frembragte tilsammen en politik om at ændre Grønland fra en koloni til en del af Danmark. Det er efter anmelderens opfattelse en svaghed ved bogen, at disse andre mulige forklaringer ikke tages op til diskussion.

Dertil kommer, at bogen er domineret af den moralske pegefinger, jf. sætninger som:

oven på Anden Verdenskrig pålagde det internationale samfund lande at give deres kolonier selvstændighed. Det betød, at Danmark skulle forlade Grønland. Det skete bare aldrig, og skiftende regeringer førte gennem 40'erne og 50'erne både grønlænderne og FN bag lyset for at bevare Grønland som en del af Danmark. (bagsiden)

Det vanskelige ved udsagnet og bogens mange værdidomme er, at vi ikke kan vide noget sikkert om hverken motiver eller konsekvenserne af andre mulige forløb.⁶⁴ Vi kan i dag imidlertid iagttage, hvordan det er gået i en række tidligere kolonier, hvor kolonimagten få år efter dannelsen af FN overdrog styret til de lokale, pakkede kufferterne og rejste, uden at der var uddannet et tilstrækkeligt antal lokale embedsmænd og skabt en bæredygtig forvaltningskultur.⁶⁵ Under de omstændigheder vil selv de mest fuldkomne forfatninger komme til kort, og det gælder i nogle tilfælde uanset evt. supplerende aftaler om en form for associering med tidligere moderlande.

Afslutning

Det hævdes undertiden, at dygtige forhandlere, debattører og advokater fremfører de samme få argumenter igen og igen i lidt varieret sproglig udformning, da denne retoriske metode er mere effektiv end mange argumenter. Bedømt efter den målestok er der tale om to fremragende debattører og advokater.⁶⁶

„Erhvervsmæssige og Økonomiske Forhold I“, (*Grønlandskommissionens Betænkning 5*) s. 18.

⁶⁴ En kollega ved Grønlands Universitet har nævnt, at ingen kolonimagter i Arktis har behandlet inuitterne særlig godt.

⁶⁵ Se f.eks. Paul Nugent: *Africa Since Independence*, 2. udgave, New York 2012. Dertil kommer afgørende forskellige livsvilkår i arktiske områder og tropiske lande. I arktiske områder er f.eks. opvarmede boliger, varmt tøj og effektiv transport nødvendige goder for at overleve, og derfor er produktivitet, økonomisk vækst og velstand afgørende for at arktiske samfund kan opnå en selvberende økonomi med højere materiel levestandard i vestlig forstand.

⁶⁶ Se f.eks. Frans H. van Eemeren: „Rhetoric and Argumentation“, i Michael

De to bøger indeholder implicite beskrivelser af et centralt dilemma, som vedrører spørgsmålet om grønlandernes tilegnelse af dansk livsform i materiel forstand.⁶⁷ Især AKH argumenterer for, at overgangen til en moderne livsform var et overgreb på grønlanderne begået i ond tro, hvilket har været årsag til megen nød i Grønland. „I den sparsomme offentlige debat bliver de tragedier, som moderniseringen – og daniseringen – medførte, karakteriseret som utilsigtede konsekvenser af en ellers human og godhjertet intention“ (s. 11). Postulatet om ond tro hos regeringen er en central tese hos AKH.

I modsætning hertil betoner især KT grønlandernes fattige liv i modsætning til de rige danskere. Dette fremhæves allerede på flappen. Der er i KT's bog mange sætninger som: „Anekdoten mildner og hyggeliggjør den asymmetriske magtrelation mellem danskere og grønlandere, ligesom den underbetoner den nød, der de facto herskede blandt mange grønlandere – samtidig med at man i dagbog efter dagbog kan læse om de madorgier og den overflod, danskerne levede i i Grønland, i hvert fald set fra de fattigste grønlanderes synsvinkel“ (s. 157).

De særlige ved bøgernes argumentation er, at uanset hvilken løsning en dansk regering vælger i dilemmaet om grønlandernes bevaring af traditionel livsform kontra overgang til nutidig, dansk livsform, er løsningen, efter begge forfatteres tilgang, både manipulerende, moralsk anløben og ofte umenneskelig. Der er på den anden side ikke indlysende, hvordan en bestemt udvikling kan fremmes, f.eks. med hensyn til uddannelse og indretning af vestlige institutioner, uden at indsatsen i den forbindelse kommer til at virke som indblanding i andres forhold. På den baggrund bliver det svært at vælge, for uanset løsning er den endnu en del af begrundelsen for, at Danmark skal iføres en bodsskjorte.⁶⁸

J. MacDonald (red.): *The Oxford Handbook of Rhetorical Studies*, New York, N.Y. 2014.

⁶⁷ Dilemmaet har været til debat flere gange. Se f.eks. Axel Kjær Sørensen: *Danmark-Grønland*, s. 217.

⁶⁸ Uvilje mod at lade dansk skyld danne udgangspunkt kan være en af forklaringerne på, at den danske statsminister, Helle Thorning-Schmidt, afviste forslaget om en „forsoningskommission“ i august 2013. Selve ordet „forsoningskommission“ giver mindelser om bl.a. apartheid i Sydafrika. Se f.eks. Jens Heinrich: „Forsoningskommissionen og fortiden som koloni“, *Baggrund*, den 28. november 2014 (29.06.2021). Den franske ambassadør Caroline Ferrari afholdt et oplæg den 18. september 2019 på Grønlands Universitet og anbefalede her en proces med tre punkter 1) Erkend fortidens mørke pletter, 2) Læg de bitre følelser til side og 3) Analyser nøgternt mulighederne for en fælles fremtid. Beg-

Retrospektivt kan der naturligvis argumenteres for, at ændringerne burde være sket både langsommere og med større grønlandsk involvering, end tilfældet var, hvilket er en af hovedindvendingerne fra både KT og AKH.⁶⁹ Diskussionen kan så for nogle vedrøre, om det også var en indlysende fejl i slut 1940'erne og 1950'erne.⁷⁰

På den anden side er de fortidige opfattelser, som begge forfattere opponerer stærkt imod, efter anmelderens vurdering på mange måder tidstypiske og derfor ikke *nødvendigvis* udtryk for hverken et bevidst overgreb eller ond tro.⁷¹ Der ses ej heller i bøgerne argumenter for, at levedoden i Grønland i de betragtede perioder var anderledes end i andre lande, hvor selvforsyning og små kår var en almindelig livsform.

I de to bøger findes meget få positive vurderinger af det dansk-grønlandske samvirke. Efter læsning kan man med god ret tvivle på, om de gode historier overhovedet findes som andet end bagatelagtige undtagelser. På den baggrund bemærkes, at anmelderen savner blot enkelte betragtninger om, at f.eks. de mange meget velfungerende og dominerende grønlandske institutioner, som kendes med sikkerhed fra de seneste årtier, herunder folkestyre, administration, undervisning, kultur og erhverv, i vid udstrækning har danske rødder og i dag fremstår som lokalt tilpassede kopier af tilsvarende danske institutioner.⁷²

Jørgen Ravn Elkjær

ge forfattere repræsenterer en opfattelse, som betoner punkt 1), men bestemt ikke punkterne 2) og 3). Se også Bo Lidegaard: „Kunsten at cykle meget langsomt“, s. 125f.

⁶⁹ Jf. den righoldige litteratur om transitionsøkonomier, ofte vedr. Østeuropa efter 1990. Et kernepunkt i undersøgelserne og diskussionerne er, hvor hurtigt reformer skal indføres.

⁷⁰ Se Jens Heinrich: *Eske Brun*. Her står der: „Forskellen mellem Oldendow og Bruns holdninger var først og fremmest, i hvilket tempo udviklingen skulle ske. Begge var indstillet på, at Grønland skulle udvikles“ (s. 260).

⁷¹ Se f.eks. Mogens Boserup: *Økonomisk politik i Grønland*, København 1963. Boserup er bl.a. kendt for sit arbejde med udviklingsøkonomi; han er „fagligt anerkendt som en human engageret økonom, der grundigt og sagligt underbyggede sine standpunkter“ (citeret fra Niels Bankes artikel i *Dansk Biografisk Leksikon*). Se også bidrag som f.eks. P.P. Sveistrup: „Efter 1975“, *Tidsskriftet Grønland* og Ebbe Groes: „Af et forhenværende monopols saga – Den Kgl. Grønlandske Handel 1950-55“, *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 94 (1956), s. 162-180.

⁷² Som eksempel kan man læse årsrapporterne fra de store grønlandske virksomheder: Royal Greenland, Royal Arctic Line og KNI samt redegørelser fra Selvstyret om de grønlandske institutioner, som varetager folkestyre, administration, forskning, undervisning, sundhed, kultur og erhvervsforhold.